

В. О. Дволучанська, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ НАВЧАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Дволучанська В. О. Реалізація ідей навчального співробітництва у професійній діяльності вчителя початкових класів.

У статті розглядаються ідеї навчального співробітництва та їх реалізація у професійній діяльності вчителя початкових класів, уточнюється зміст понять “навчальне співробітництво”, “професійна діяльність”, “професійна готовність”, розкривається авторське бачення цієї проблеми.

Ключові слова: навчальне співробітництво, ідеї навчального співробітництва, професійна діяльність, професійна готовність.

Дволучанская В. А. Реализация идей учебного сотрудничества в профессиональной деятельности учителя начальных классов.

В статье рассматриваются идеи учебного сотрудничества и их реализация в профессиональной деятельности учителя начальных классов, уточняется содержание понятий “учебное сотрудничество”, “профессиональная деятельность”, “профессиональная готовность”, раскрывается авторское видение этой проблемы.

Ключевые слова: учебное сотрудничество, идеи учебного сотрудничества, профессиональная деятельность, профессиональная готовность.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

У сучасному освітньому просторі дедалі частіше постає питання гуманізації освіти, що є центральною складовою нового педагогічного мислення, яка передбачає перегляд, переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу в світлі їх людинотвірної функції. Гуманізація освіти означає повагу до особистості, довіру до неї, прийняття її особистісних цілей, запитів і інтересів; створення максимально сприятливих умов для розкриття й розвитку її здібностей, повноцінного життя на кожному з вікових етапів. Провідний шлях

гуманізації освіти – формування відносин співробітництва між усіма учасниками педагогічного процесу. Тому саме на гуманістичних засадах базується навчальне співробітництво [1].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розгляд ідей навчального співробітництва у професійній діяльності вчителя початкових класів та розробка гіпотетичної моделі формування готовності вчителя до реалізації навчального співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглянемо докладніше сутність навчального співробітництва. У педагогічному словнику **навчальне співробітництво** визначається як напрям педагогічного мислення і практичної діяльності, спрямований на демократизацію й гуманізацію педагогічного процесу; спільна діяльність учителя та учнів, що ґрунтується на взаєморозумінні й гуманізмі, на єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток школярів у процесі навчання й виховання [5].

Відокремимо **основні ідеї на яких базується навчальне співробітництво:**

учіння без примусу (тобто виключення з методів виховання примусу) – одне з центральних положень педагогіки співробітництва;

ідея важкої мети виявляється у тому, що учитель перед дітьми ставить складну мету і запевняє в тому, що вони подолають труднощі й досягнуть успіху;

ідея опори пропонує методику навчання, що виключає розподіл дітей за здібностями. Розроблені педагогами форми опор (опорні сигнали у В. Шаталова, схеми у С. Лисенкової, опорні деталі у Є. Ільїна та ін.) базуються на загальному положенні, що опорні сигнали дозволяють педагогу перевірити виконання домашніх завдань у згорнутому виді, а учням при систематичних заняттях без примусу здобути необхідні знання та уміння [4];

ідея вільного вибору допомагає дітям почувати себе партнерами педагога і самостійно обирати правильні рішення у різних галузях знань,

діяльності;

ідея випередження створює учителю умови для вільного розпорядження учительським часом, а учню – для кращого засвоєння навчальної програми;

ідея крупних блоків дає можливість значно збільшити об'єм матеріалу, що вивчається, знизити завантаженість учня за рахунок об'єднання в блок кількох тем, уроків тощо;

ідея відповідної форми виявляється у використанні різних засобів та прийомів у формі, яка відповідає матеріалу, що вивчається (наприклад, художній аналіз у Є. Ільїна тощо);

ідея самоаналізу привчає дітей самостійно здійснювати індивідуальний і колективний аналіз своєї діяльності;

інтелектуальний фон класу складається, коли учні покладають перед собою значущі життєві цілі, а учитель намагається дати учням значно ширші, порівняно з навчальною програмою, знання, відповідно їхнім інтересам. Творча продуктивна праця дітей здійснюється спільно з дорослими та стимулює винахідливість дітей, поліпшує їх працю, а також їх прагнення бути корисними навколишньому оточенню;

творче самоврядування розглядається не як життя без дорослих, а як спільна праця старших та молодших членів колективу. Співробітництво з батьками будується на переконанні, що відносини в сім'ї між батьками та дітьми повинні бути товариськими (досвід Нікітіних); в батьках педагог бачить своїх спільників [4].

Необхідно зазначити, що навчальне співробітництво може бути реалізоване тільки через професійну діяльність учителя початкових класів. На думку Н. Кузьміної, **професійна діяльність** – це складна динамічна система, до складу якої входять численні елементи. Серед них слід виділити основні, які визначають успіх діяльності:

- конструктивний (конструктивно-змістовий, конструктивно-оперативний, конструктивно-матеріальний);

- організаторська діяльність;

- комунікативний [3, с.21].

Поняття “професійна діяльність” нерозривно пов’язано з поняттям “професійної готовності”. Тож **професійна готовність** – це не тільки властивість чи ознака окремої особистості, це концентрований показник суті діяльності особи, міра її професійної здібності [2].

У педагогіці співробітництва відносини з учнями будуються таким чином, щоб дати можливість дітям нові стимули, закладені у самому навчанні, залучити їх до спільної праці та творчої взаємодії учителя і учнів, спрямовані на опанування учнями предмету.

На основі аналізу теоретичних джерел гіпотетично нами було визначено такі складові готовності вчителя до реалізації ідей навчального співробітництва: *особистісна готовність* (наявність таких особистісних якостей як гуманність, комунікативність, обізнаність, відкритість, цілеспрямованість тощо); *наявність теоретичних засад навчального співробітництва*; *готовність до інноваційної діяльності*; *здатність до організації суб’єкт-суб’єктної взаємодії з учнями*; *уміння моделювати*; *рефлексивні уміння*.

Нами було розроблено гіпотетичну модель формування готовності вчителя до реалізації навчального співробітництва (табл. 1).

Таблиця 1

Гіпотетична модель формування готовності вчителя до реалізації навчального співробітництва

<i>Ідеї педагогіки співробітництва</i>	<i>Необхідні особистісні якості викладача</i>	<i>Засоби формування</i>	<i>Необхідні професійні знання та уміння</i>	<i>Засоби формування</i>
Учіння без примусу	Гуманність, комунікативність, ціннісне ставлення до дитини.	комунікативні ігри та тренінги, тести.	знання дитячої психології, засад гуманної педагогіки, володіння прийомами мотивації, визнання пріоритетності суб’єкт-	знайомство з теоретичними засадами гуманної педагогіки, перегляд уроків педагогів-гуманістів, участь у коуч-

<i>Ідеї педагогіки співробітництва</i>	<i>Необхідні особистісні якості викладача</i>	<i>Засоби формування</i>	<i>Необхідні професійні знання та уміння</i>	<i>Засоби формування</i>
			суб'єктної взаємодії у навчальному процесі	тренінгах із суб'єкт-суб'єктної взаємодії
Ідея важкої мети	цілеспрямованість	програвання педагогічних ситуацій, їх аналіз	готовність до інноваційної діяльності	включення до роботи у творчих групах, розробка моделі інноваційної діяльності
Ідея опори	уміння систематизувати та перетворювати інформацію	логічні вправи та задачі	уміння моделювати	моделювання, проектування;
Ідея вільного вибору	демократичність, спрямованість на розвиток дитини	аналіз досвіду роботи вчителів, участь у тренінгах	вміння «контактувати» з учнями	програвання управлінських ситуацій у ділових іграх та тренінгах
Ідея випередження	прогностичність, стратегічне бачення педагогічної діяльності, відповідальність	стимулювання педагогічної діяльності	здатність до стратегічного планування	складання перспективних планів розвитку учнів, саморозвитку; участь у стратегічному плануванні
Ідея крупних блоків	глибоке знання матеріалу, уміння систематизувати, інтегрувати	досконале усвідомлення матеріалу, встановлення взаємозв'язків	володіння технологією інтеграції змісту навчального матеріалу	складання інтегрованих уроків, карт понять, робота з літературою та у мережі Інтернет
Ідея відповідної форми	обізнаність, креативність, відкритість, здатність результативно вирішувати творчі завдання; незалежність суджень; спрямованість на творчі	розширення знань педагогічних технологій, поглиблення предметних знань	володіння інтерактивними технологіями	перегляд уроків з використанням інтерактивних технологій, аналіз досвіду вчителів

<i>Ідеї педагогіки співробітництва</i>	<i>Необхідні особистісні якості викладача</i>	<i>Засоби формування</i>	<i>Необхідні професійні знання та уміння</i>	<i>Засоби формування</i>
	досягнення.			
Ідея самоаналізу	Рефлексія, емпатія	Використання тренінгів спрямованих на “прогривання” в уяві моделей поведінки, уявлення себе на місті учня, рефлексивні вправи	здатність аналізувати та розуміти власні дії, здатність до самопізнання, здатність аналізувати та розуміти педагогічну діяльність.	прогривання навчальних ситуацій у ділових іграх

Розкриємо зміст поданої моделі. Нами було зазначено, що педагогіка співробітництва реалізується через певні ідеї. Перша ідея – *учіння без примусу*, припускає наявність таких особистісних якостей вчителя, як гуманність, комунікативність, ціннісне відношення до дитини. Ці якості формуються за допомогою використання комунікативних ігор, тренінгів, тестів. Крім того вчитель повинен володіти знаннями про дитячу психологію, засади гуманної педагогіки, володіти прийомами мотивації, визнавати пріоритетності суб’єкт-суб’єктної взаємодії у навчальному процесі. Цього можна досягти шляхом знайомства з теоретичними засадами гуманної педагогіки, переглядом уроків педагогів-гуманістів, участю у коуч-тренінгах із суб’єкт-суб’єктною взаємодією. Наступна ідея – *ідея важкої мети*, передбачає наявність цілеспрямованості дій вчителя у вирішенні навчальних завдань. Таку особистісну якість вчителя можна сформувавши шляхом прогривань педагогічних ситуацій та їх аналізу. *Ідея важкої мети* передбачає готовність до інноваційної діяльності, що досягається шляхом включення вчителя до роботи у творчих групах, розробкою моделі інноваційної діяльності. Наступна ідея педагогіки співробітництва – *ідея опори*. Передбачає вміння вчителя з одного боку - систематизувати і перетворювати інформацію належним чином, з іншого – моделюванням. Це досягається за допомогою вирішення логічних вправ та

задач, моделюванням та проектуванням. *Ідея вільного вибору* спрямована на демократичність та спрямованість вчителя на розвиток дитини, що можливо досягти за допомогою аналізу досвіду роботи вчителів, участі у тренінгах. Вміння «контактувати» з учнями є провідною педагогічною умовою ідеї вільного вибору, яке може бути сформовано внаслідок програвання управлінських ситуацій у ділових іграх та тренінгах. Наступна ідея – *ідея випередження*, яка спирається на такі якості особистості, як прогностичність, стратегічне бачення педагогічної діяльності, відповідальність, які супроводжуються здатністю до стратегічного планування. Засобами формування цих якостей є стимулювання педагогічної діяльності, складання перспективних планів розвитку учнів, саморозвитку, участь у стратегічному плануванні. *Ідея крупних блоків* спрямована на наявність таких якостей особистості: глибоке знання матеріалу, вміння систематизувати, інтегрувати, а також володіння технологією інтеграції змісту навчального матеріалу. Засобами формування таких якостей є досконале усвідомлення матеріалу, встановлення взаємозв'язків, складання інтегрованих уроків, карт понять, робота з літературою та у мережі Інтернет. *Ідея відповідної форми* реалізується через обізнаність, креативність, відкритість, здатність результативно вирішувати творчі завдання, незалежність суджень, спрямованість на творчі досягнення, володіння інтерактивними технологіями. Дана ідея з поданими якостями реалізується шляхом розширення знань про педагогічні технології, поглиблення предметних знань, перегляду уроків з використанням інтерактивних технологій, аналізу досвіду вчителів. Остання ідея – *ідея самоаналізу* можлива за умови володіння педагогом прийомами рефлексії, емпатії, а також здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання. Це забезпечується шляхом використання тренінгів спрямованих на “програвання” в уяві моделей поведінки, уявлення себе на місці учня, рефлексивні вправи, програвання навчальних ситуацій у ділових іграх.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого їх розвитку.

Таким чином реалізація ідей навчального співробітництва відбувається тільки у контексті професійної діяльності вчителя початкових класів. У зв'язку з цим нами було розроблено гіпотетичну модель формування готовності вчителів початкових класів до реалізації навчального співробітництва.

У подальших дослідженнях плануємо конкретизувати та експериментально перевірити та скоригувати розроблену нами гіпотетичну модель готовності вчителів початкових класів до реалізації навчального співробітництва.

Література

1. **Гончаренко С. У.** Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. 374 с.
2. **Кондрашова Л. В.** Моральна психологічна готовність студента до вчительської діяльності. – Київ : "Вища школа", 1987. – 246 с.
3. **Кузьмина Н. В.** Очерки психологии труда учителя. Психологическая структура деятельности учителя и формирование его личности / Нина Васильевна Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленинг. ун-та, 1967. – 266 с.
4. **Педагогика** сотрудничества / С. Лысенкова, В. Шаталов, И. Волков и др. // Учительская газета. – 18 октября. – 1986.
5. **Педагогический** словарь / [http://enc-dic.com/pedagogics/ Pedagogika Sotrudnichestva1266.html](http://enc-dic.com/pedagogics/PedagogikaSotrudnichestva1266.html).
6. **Петровский А. В.** Новое педагогическое мышление / А.В.Петровский, Э. Д. Днепров. – М., 1989. – 234 с.

Dvoluchanskaya V. A.

Implementation of the ideas of educational cooperation in professional activity primary school teacher.

The article deals with the ideas of educational cooperation and their implementation in the professional activity of a primary school teacher, clarifies the concept of “educational cooperation”, “professional activity”, “professional readiness”, reveals author's vision of the problem.

Keywords: educational cooperation, the ideas of educational cooperation, professional activity, professional readiness.

Відомості про автора

Дволучанська Вікторія Олександрівна – магістрантка Інституту педагогіки і психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.